

Poučavanje i učenje temeljeno na europskoj dimenziji: analiza ishoda učenja Kurikuluma nastavnoga predmeta Povijest za osnovne škole i gimnazije

Rona Bušljeta Kardum*

rbusljeta@fhs.unizg.hr

<https://orcid.org/0000-0002-7158-0044>

<https://doi.org/10.31192/np.23.2.9>

UDK: 37.016:94

94:37.091.3

37(4-6EU)

Pregledni članak / Review

Primljeno: 12. rujna 2024.

Prihvaćeno: 15. siječnja 2025.

Obrazovanje je temeljna i polazna točka razvoja svakog društva, stoga ne čudi da je Europska unija u obrazovanju prepoznala lokomotivu društvenih, kulturnih, političkih i ekonomskih promjena razvijanjem ideje europske dimenzije u obrazovanju. Razmatranje europske dimenzije u obrazovanju zadatak je s kojim se Europska unija intenzivnije bavi od 90-ih godina prošloga stoljeća. Načelno se može reći da je europska dimenzija u obrazovanju sredstvo razumijevanja okruženja u kojemu djeca i mladi žive i uče, a njezini su temeljni ciljevi razvoj europskog identiteta, odnosno svijesti o pripadnosti Europi poticanjem usvajanja znanja, vještina i vrijednosti potrebnih za život i rad u europskom društvu. S obzirom na kompleksnost ideje europske dimenzije u obrazovanju u ovome radu će se, prateći djelovanje europskih institucija, prikazati proces njezina nastanka i razvoja, detektirati temeljna svrha i ciljevi europske dimenzije u obrazovanju te objasniti važnost ostvarenja njezinih ciljeva u odgojno-obrazovnom procesu. Budući da se nastavni predmet Povijest nerijetko ističe kao važan kada je u pitanju ostvarenje ciljeva europske dimenzije u obrazovanju, u radu će se kvalitativnom i kvantitativnom metodom analize sadržaja na temelju razrade ishoda učenja u Kurikulumu nastavnoga predmeta Povijest za osnovne škole i gimnazije procijeniti koliko se i na koje načine promiče europska dimenzija u nastavi povijesti. Dobiveni rezultati bi mogli poslužiti kreatorima obrazovne politike, autorima udžbenika te učiteljima u razumijevanju važnosti uključiti-

* Izv. prof. dr. sc. Rona Bušljeta Kardum, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija, Borongajska cesta 83d, HR-10000 Zagreb.

vanja, razvijanja i realiziranja temeljnih ideja i ciljeva europske dimenzije u obrazovanju.

Ključne riječi: europska dimenzija, kurikulum, nastava, obrazovanje, povijest.

Uvod

Ideja o jedinstvu Europe je stara stoljećima, a mijenjala se u skladu s političkim, društvenim i povijesnim okolnostima u kojima se Europa nalazila. Prvi konkretan korak izgradnji ideje europskog jedinstva učinjen je 1949. osnivanjem Vijeća Europe. Jedno od temeljnih polazišta razvijanju ideje ujedinjene Europe jesu zajedničke europske vrijednosti poput humanizma, slobodne ljudske volje, demokracije, tolerancije, pluralnosti, osobne odgovornosti te – u skladu s tim – potreba razvoja pojedinca koji je spreman kritički promišljati i djelovati.¹

Ideja ujedinjene Europe, osim uz spomenute vrijednosti, veže se i uz jedinstveno kulturno naslijeđe Europe.² Pod pojmom europska kultura pretpostavljaju se zajednički, a ujedno i raznoliki elementi kulturne tradicije i naslijeđa koji su uvjetovani različitim povijesnim, jezičnim, društvenim, ideološkim i vjerskim prilikama unutar Europe.³

Sedamdesetih godina prošloga stoljeća obrazovanje se počelo smatrati jednom od važnih točaka u procesu razvoja ideje »nove« ujedinjene Europe, a temeljilo se na isticanju važnosti zajedničkih europskih vrijednosti te potrebe razvoja europske svijesti i europskog identiteta. U tom kontekstu rađa se ideja europske dimenzije (dalje: ED) u obrazovanju koja s vremenom dobiva sve veću političku, ali i ekonomsku, potporu europskih institucija. Takva potpora te-

¹ Usp. N. SAVVIDES, The European dimension in education. Exploring pupils' perceptions at three European Schools, *Journal of Research in International Education*, 7 (2008) 3, 306-308; P. LUISONI, *What Secondary Education for a Changing Europe? Trends, Challenges and Prospects: Report of the Final Conference of the Project »a Secondary Education for Europe«*, Strasbourg, Council of Europe, 2007, 12-13; H. STARKEY, From Rhetoric to Reality: Starting to Implement Education for European Values, u: G. H. BELL (ur.), *Educating European Citizens. Citizenship Values and the European Dimension*, London, David Fulton Publishers, 1995, 20-34; B. TEVES, Entwurf eines Rasters zur Feianalyse von Schulbüchern aus der Bundesrepublik Deutschland zum Thema »Europa/Europäische Einigung seit 1945«, u: B. GÖDDE-BAUMANN (ur.), *Schulbuch – Thema Europa. Hohe Ziele, kleine Schritte*, Duisburg, Institut für Schulbuchforschung e. V. an der Universität Duisburg, 1984, 91-98.

² Usp. M. SHENNAN, *Teaching about Europe*, Strasbourg, Council of Europe Publishing, 1991, 36; H. BOURDILLON, *History and Social Studies – Methodologies of Textbook Analysis. Report of the educational research workshop held in Braunschweig 11.-14. 9. 1990*, Amsterdam – Lisse, Swets & Zeitlinger, 1990, 110; P. KRAPF, The European Monetary Union. A Cross-curricular Teaching Project, u: I. DAVIES, A. SOBISCH (ur.), *Developing European Citizens*, Sheffield, Sheffield Hallam University, 1997, 253-276.

³ Usp. P. HANSEN, Schooling a European Identity: ethno-cultural exclusion and nationalist resonance within the EU policy of »The European Dimension of education«, *European Journal of Intercultural Studies*, 9 (1998) 1, 5-23.

meljila se na pretpostavci da je sveobuhvatna integracija Europe moguća samo ako su ljudi u potpunosti svjesni jedinstvenog povijesnog i kulturnog naslijeđa Europe te zajedničkih europskih vrijednosti, što se moglo ostvariti samo kroz obrazovanje.

Na teorijskoj i praktičnoj razini, koncept ED u obrazovanju vezan je uz vrijednosno obrazovanje koje se temelji na razumijevanju i razvoju europskog identiteta, odnosno svijesti o pripadnosti Europi. Drugim riječima, polazeći od ideje stvaranja jedinstvene Europe, jedan od temeljnih ciljeva ED u obrazovanju je poticanje svijesti o zajedničkom naslijeđu i kulturi što ih dijele svi Europljani.⁴ Unatoč navedenom, treba naglasiti da ED u obrazovanju nije uniformirano obrazovanje koje će vrijediti za sve europske države već se, naprotiv, naglašava potreba uvažavanja i poštivanja lokalne, nacionalne i regionalne raznolikosti, kao i nacionalnog identiteta. Kada je u pitanju institucionalizirani proces odgoja i obrazovanja, važnu ulogu u uspostavljanju ravnoteže u razvoju europskog i nacionalnog identiteta imaju obrazovne politike pojedinih država.

Temeljni obrazovni dokumenti Republike Hrvatske (dalje: RH) prepoznaju važnost ED u obrazovanju, međutim, u obrazovnom se sustavu ne pronalazi jasno izrađena strategija razvijanja i promoviranja svrhe i ciljeva ED kada su u pitanju kurikuli, udžbenici i proces poučavanja i učenja. Da bi se utvrdilo je li nedostatak jasno izrađene strategije u RH ostvarivanja ciljeva ED u obrazovanju ostavio i koliko traga na učenje i poučavanje ED u nastavi povijesti, analizirat će se ishodi učenja propisani *Kurikulumom nastavnog predmeta Povijest za osnovne škole i gimnazije* budući da oni jasno upućuju što bi učenik trebao znati i moći nakon procesa učenja. Za analizu je odabran kurikulum koji se odnosi na nastavni predmet Povijest zbog isticanja potencijala njegova sadržaja s obzirom na ostvarivanje ciljeva ED u obrazovanju.⁵

2. Tijek razvoja ideje europske dimenzije u obrazovanju

Sedamdesetih su godina prošlog stoljeća prvi put uloženi naponi europskih organizacija i institucija u promoviranje ideje ED u obrazovanju. Ipak, unatoč činjenici da se o ED u obrazovanju do danas puno pisalo, potrebno je istaknuti da ne postoji njezina univerzalna definicija. Razlog tomu je što nije jednostavno shvatiti višeslojan koncept europske dimenzije⁶ s obzirom na njezinu interdisciplinarnost i transdisciplinarnost te – u okviru toga – brojne procese, ideje, vizije i vrijednosti koji taj koncept obuhvaća.⁷ U skladu s tim postoje i različite

⁴ Usp. Shennan, *Teaching about Europe...*, 27; Krapf, *The European Monetary Union...*, 268.

⁵ Usp. J. VAN DER LEEUW-ROORD, *Beyond the Nation: Trans-national Textbook*, Den Haag, EUROCLIO, 2008, 44.

⁶ Usp. D. BARTHÉLÉMY, Analysis of the Concept of European Dimension. *European Education*, 31 (1999) 1, 64-95.

⁷ Usp. Luisoni, *What Secondary Education...*, 42-43.

definicije ED u obrazovanju. Tako, primjerice, R. Seebauer u pojmu od ED u obrazovanju podrazumijeva zajedničke europske povijesne i kulturne vrijednosti koje se moraju sačuvati.⁸ Termin ED u obrazovanju se povezuje s poznavanjem običaja, kulture, jezika i ekonomske situacije drugih europskih zemalja radi razumijevanja drugih identiteta, ali i produbljivanjem razumijevanja vlastitog identiteta,⁹ ili kao skup aktivnosti kojima je cilj omogućiti učenicima da steknu širi pogled na ono što Europa jest.¹⁰ Budući da ED u obrazovanju nije niti jednoznačan niti statičan koncept, nije moguće prihvatiti samo jednu definiciju ED u obrazovanju, ali s obzirom na ciljeve ovoga rada ED u obrazovanju promatrat će se kao skup aktivnosti kojima je cilj podizanje svijesti kod mladih o važnosti poznavanja zajedničkih političkih, kulturnih, društvenih i ekonomskih veza među državama Europe, kao i zajedničkih europskih vrijednosti.

Razumijevanje smjerova djelovanja europske obrazovne politike, a onda i ideje implementiranja europske dimenzije u obrazovanju treba prvenstveno tražiti u memorandumima, dokumentima, preporukama tijela i institucija Europske unije. Prvi spomen ED u obrazovanju te obrazovnih ciljeva ED, poput promicanja boljeg razumijevanja onoga što Europa jest te poticanja mobilnosti nastavnika i učenika pronalazi se u *The Resolution of the Council of European Ministers of Education* iz 1976.,¹¹ nakon čega 80-te godine prošloga stoljeća donose nagli uzlet ideje ED u obrazovanju. Tako se, primjerice, Stuttgartskom deklaracijom iz 1983. (*Solemn Declaration on European Union*) ističe potreba podizanja svijesti o europskoj povijesti i kulturi kao i potpora razvoju europske svijesti.¹² Iste godine Vijeće Europe izdalo je i *Recommendation (83)4 Committee of Ministers concerning the Promotion of an awareness of Europe in Secondary schools* u kojem kao glavne ciljeve ističe potrebu razumijevanja kulturnog identiteta Europe uz uvažavanje kulturnih različitosti, razvijanje svijesti o Europi pputem obrazovnih sustava kao i nužnost poticanja europske suradnje.¹³ Godine 1984. Vijeće Europe zaključcima iz Fontainebleaua ističe nove elemente koji postaju dio ED u obrazovanju naglašavajući potrebu pro-

⁸ Usp. R. SEEBAUER, *Szenen europäischer Bildungslandschaften*, Beč, Mandelbaum, 2003, 190.

⁹ Usp. J. RITCHIE, F. J. SANZ, *The European Dimension in Regional Exchanges*, Strasbourg, Council of Europe, 1996, 77.

¹⁰ Usp. A. LOW-BEER, *The Council of Europe and School History*, Strasbourg, Council of Europe, 1997, 57.

¹¹ Diamantopoulou, *The European Dimension in Greek...*, 133; Hansen, *Schooling a European Identity...*, 10; R. RYBA, Unity in Diversity. The Enigma of the European Dimension, *Education: Oxford Review of Education*, 21 (1995) 1, 25-36; Barthélémy, *Analysis of the Concept...*, 87.

¹² Usp. UNSPECIFIED, Solemn Declaration on European Union. European Council, Stuttgart, 19 June 1983, *Bulletin of the European Communities*, 6 (1983) 24-29, [http://aei.pitt.edu/1788/\(12.09.2024\)](http://aei.pitt.edu/1788/(12.09.2024)).

¹³ Usp. COUNCIL OF EUROPE, *Recommendation (83) 4 Committee of Ministers concerning the Promotion of an awareness of Europe in Secondary schools*, 1983, Strasbourg, Council of Europe, <https://rm.coe.int/09000016804d0e97> (12.09.2024).

micanja europske i globalne odgovornosti u obrazovanju europskih građana te naglašavanjem važnosti razvoja europskog identiteta.¹⁴

Rezolucijom ministara obrazovanja Europskog vijeća 1988. naglašena je potpora implementaciji ED u obrazovni kontekst isticanjem zahtjeva za uvođenje ED u obrazovanje te naglašavanjem važnosti izrade ciljanih kurikuluma i nastavnih materijala za ostvarenje ciljeva ED kojima proklamira razvoj europskog identiteta i usvajanje europskih vrijednosti.¹⁵ Od tada se poticanje razvoja europskog identiteta postavlja kao nova poveznica među europskim zemljama, odnosno kao element koji će doprinijeti lakšoj europskoj integraciji.¹⁶ Pored toga, naglašava se potreba usvajanja znanja, vještina i vrijednosti koji vode očuvanju temeljnih principa demokracije, socijalne pravde i poštivanja ljudskih prava te važnost učenja o europskoj zajednici i državama članicama s obzirom na njihove povijesne, kulturne, ekonomske i socijalne posebnosti.¹⁷

ED u obrazovanju dobila je novi poticaj 1992. Ugovorom iz Maastrichta (*Maastricht Treaty*). Tzv. Maastrichtski sporazum (osobito čl. 126 i 127),¹⁸ svojevrsna je prekretnica u razvoju europske obrazovne politike s obzirom da su njime, po prvi put, postavljene jasne smjernice za europsko obrazovanje.¹⁹ Članci 126 i 127 spomenutog ugovora postavljaju bitnu zadaću europske zajednice – integrirati ED u obrazovanje da bi načela demokracije, socijalne pravde i poštivanja ljudskih prava postale temeljne vrijednosti zajedničkog života mladih u Europi. U tom pogledu članak 126 (poglavlje 3) naglašava ciljeve europske

¹⁴ Usp. COUNCIL OF THE EUROPEAN COMMUNITIES, Fontainebleau European Council, *Bulletin of the European Communities*, 6 (1984), https://aei.pitt.edu/1448/1/Fontainebleau_june_1994.pdf (12.09.2024).

¹⁵ Usp. COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION, *Resolution of the Council and the Ministers of Education Meeting within the Council on the European dimension in education of 24 May 1988*, 1988, Luxembourg, Office for Official Publications of the EC, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e996e8e5-ed3e-482d-9a3c-7b7eb7a19b1e/language-en> (12.09.2024); F. MORARA, Ways of Integrating the European Dimension into Primary Education, u: H. GASH (ur.), *European Primary Village: Trainer's Manual*, 2004, 147-171.

¹⁶ Usp. Hansen, *Schooling a European Identity...*, 13.

¹⁷ Usp. C. RYAN, Initial Primary Teacher Education in a Multinational Group. A European Dimension, *British Educational Research Journal*, 21 (1995) 3, 289-305.

¹⁸ Usp. EUROPEAN UNION, *The Treaty on European Union* (29.07.1992), https://www.cvce.eu/content/publication/2002/4/9/2c2f2b85-14bb-4488-9ded-13f3cd04de05/publishable_en.pdf (12.09.2024).

¹⁹ Usp. B. T. PECK, *Teaching and Educating for a New Europe a Challenge for the Countries of the European Union*, New York, Nova Science Publishers Inc, 1997, 31-32; Diamantopoulou, *The European Dimension in Greek Education...*, 135; A. ECONOMOU, A Comparative Study of the European Dimension in Education in England, Scotland and Wales, u: D. PHILLIPS i H. ERTL (ur.), *Implementing European Union Education and Training Policy. A Comparative Study of Issues in Four Member States*, Dordrecht, Kluwer Academic Publishers, 2003, 117-143; I. SAKKI, A Success Story or a Failure? Representing the European Integration in the Curricula and Textbooks of Five Countries, Helsinki, University of Helsinki, 2010, 24-26; E. TOPRAKÇI, European Union, European Dimension in Education and National Education Goals of the Member Countries (according to the official documents of European Union), *Bayburt Fakültesi Dergisi*, 1 (2006) 1-19.

obrazovne politike pružanjem podrške poučavanju stranih jezika, mobilnosti nastavnika i učenika te isticanju važnosti i nužnosti suradnje među zemljama EU u kreiranju obrazovnog procesa, što čini nedvosmisleno usmjeravanje europskog obrazovanja prema ciljevima ED u obrazovanju.²⁰

U razjašnjavanju procesa razvoja ideje ED u obrazovanju važno je spomenuti i *Green Paper on the European Dimension in Education*²¹ iz 1993. godine, kojim se željelo stvoriti temelje budućih pravaca akcije EU u području obrazovanja. U ovom se dokumentu ED sagledava kao podržavajuća praksa koja poboljšava kvalitetu obrazovanja i koja treba pratiti društvene i kulturne promjene u Europi,²² a sve radi bolje društvene i buduće profesionalne prilagodbe mladih.²³ U tom smislu je istaknuto da učenike treba poučavati demokraciji, borbi protiv nejednakosti, toleranciji, poštivanju različitosti,²⁴ sugerira se kooperacija putem programa mobilnosti i razmjene, poticanje stručnog usavršavanja nastavnika i učenje stranih jezika, promocija pedagoških inovacija u procesu poučavanja i promocija tzv. europskih škola.²⁵

Isticanje važnosti ED u obrazovanju Vijeće Europe je nastavilo različitim rezolucijama tijekom 90-ih,²⁶ kao i 2000-ih godina. Jedan od novijih dokumenata kojima je cilj uvođenje ED u obrazovanje jest *Proposal for a Council Recommendation on promoting common values, inclusive education, and the European dimension of teaching* koji donosi Vijeće Europe 2018. godine. Tim se dokumentom naglašava da je svrha ED u obrazovanju promicanje boljeg razumijevanja EU, kao i razumijevanja njezinih država članica, pomaganje učenicima da dožive i prihvate europski identitet u svoj njegovoj raznolikosti te ojačaju pozitivan i uključiv osjećaj pripadnosti Europi čime nadopunjuju svoje lokalne, regionalne i nacionalne identitete i tradicije.²⁷ Promoviranje i potvrda

²⁰ Usp. Y. N. SOYSAL, How Europe Teaches Itself, u: S. JONAS, W. J. THYGE (ur.), *Identity, Education and Citizenship – Multiple Interrelations*, Frankfurt am Main, Petre Lang, 2006, 33-41.

²¹ Usp. COMMISSION OF EUROPEAN COMMUNITIES, *Green Paper on the European Dimension of Education* (29.09.1993), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:51993DC0457&from=EL> (12.09.2024).

²² Usp. Morara, *Ways of Integrating the European Dimension...*, 135-136.

²³ Usp. Barthélémy, *Analysis of the Concept...*, 88.

²⁴ Usp. PECK, *Teaching and Educating...*, 34.

²⁵ Commission of European Communities, *Green Paper on the European Dimension...*, 8-9.

²⁶ Amsterdamskim sporazumom iz 1997. usvojene su odredbe iz Maastrichta, koje naglašavaju dva ključna koncepta važna za budući razvoj društva i obrazovanja. Riječ je o izgradnji Europe znanja i pristupa cjeloživotnom učenju. Godinu dana kasnije, 1998., Sorbonska deklaracija naglašava središnju ulogu sveučilišta u razvoju europske kulturne dimenzije. Bolonjska deklaracija iz 1999. proglašava potporu i nužnost uvođenja ED u visoko obrazovanje. Zatim Lisabonska strategija iz 2000. postavlja posebne ciljeve za obrazovanje i osposobljavanje do 2010. (npr. pristup cjeloživotnom učenju za sve Europljane itd.). Europsko vijeće u Barceloni 2002. godine ponovilo je potporu ED u obrazovanju ističući važnost njezine integracije u obrazovanje do 2004. godine.

²⁷ Usp. EUROPEAN COMMISSION, *Proposal for a Council Recommendation on promoting common values, inclusive education, and the European dimension of teaching* (22.05.2018),

provođenja odredbi navedenog dokumenta utemeljena je i novim dokumentom Vijeća Europe iz 2021. nazvanim *Council Resolution on a strategic framework for European cooperation in education and training towards the European Education Area and beyond (2021-2030)*, kojim se dodatno ističe nužnost suradnje među članicama EU izradom strateškog okvira obrazovanja na europskom prostoru.²⁸

Iz navedenih europskih dokumenata koji su nastajali u razdoblju od više od 30 godina može se identificirati potreba izrade novih obrazovnih programa²⁹ i obrazovnih materijala te isticanje važnosti i nužnosti provođenja dodatnih edukacija nastavnika kao osnovnih preduvjeta ostvarenja ciljeva ED u obrazovanju. Pored toga, iz spomenutih se dokumenata mogu izdvojiti i ciljevi ED u obrazovanju, poput: otvaranja mogućnosti mladima da ojačaju potrebu za razvojem europskog identiteta, posebice s obzirom na prihvaćanje vrijednosti poput demokracije, poštivanja ljudskih prava i socijalne pravde; pripremanje mladih za sudjelovanje u ekonomskom i društvenom razvoju europske zajednice radi zajedničkog djelovanja prema europskom jedinstvu; važnost poučavanja mladih o jasnim prednostima koje europska zajednica nudi, ali i izazovima koje uključuje te omogućavanje mladima stjecanje znanja o europskoj zajednici i njezinim članicama, posebice glede njihova raznolikog povijesnog, kulturalnog, ekonomskog i društvenog razvoja.³⁰

3. Europska dimenzija u procesu poučavanja i učenja

Obrazovanje se nerijetko razmatra kao temelj i poticaj razvoju, promjenama i napretku društva.³¹ S obzirom na to nije pogrešno tvrditi da je obrazovanje moćno društveno sredstvo koje može mijenjati pojedinca, oblikovati stavove kao i povezivati društva unatoč njihovim povijesnim, socijalnim, političkim, ekonomskim i geografskim različitostima.³²

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0023&from=HR> (12.09.2024).

²⁸ Usp. COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION, *Council Resolution on a strategic framework for European cooperation in education and training towards the European Education Area and beyond (2021-2030)* (26.02.2021), [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021G0226\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021G0226(01)&from=EN) (12.09.2024).

²⁹ Usp. Morara, *Ways of Integrating the European Dimension...*, 135-136.

³⁰ Usp. G. FLOURIS, *The Image of Europe in the Curriculum of the Greek Elementary School*, u: G. H. Bell (ur.), *Educating european citizens. Citizenship values and the European Dimension*, London, David Fulton Publishers, 1995, 104-120.

³¹ Usp. Toprakçi, *European Union, European Dimension in...*, 3.

³² Usp. isto; A. ROSS, *European Issues in Children's Identity and Citizenship 8. A European Education, Citizenship, Identities and Young People*, Sterling, Stoke on Trent, Trentham Books, 2008, 14.

S obzirom na već istaknutu kompleksnost ideje ED u obrazovanju, a ima li se u vidu proces poučavanja i učenja, mogu se izdvojiti tri osnovna područja procesa učenja i poučavanja ED: *Učenje o Europi*, *Učenje za život u Europi* i *Učenje od Europe*.³³ Navedena područja uključuju kognitivnu komponentu (znanje) koja se povezuje s *Učenjem o Europi*, afektivnu komponentu (stavove i vrijednosti) koja se ostvaruje putem *Učenja od Europe* te praktičnu komponentu (vještine) koja se veže uz *Učenje za život u Europi*.

Imaju li se u vidu navedena područja mogu se uočiti pojedini ciljevi ED u obrazovanju koji se odnose na poticanje djece i mladih: da znaju doći do informacija o prošlosti i sadašnjosti vlastite države, kao i o kulturi te okruženju u kojem se nalaze; da budu spremni upoznati i prihvatiti drugačije geografske, kulturne i političke aspekte Europe;³⁴ da razviju kulturne i društvene vještine; da aktivno sudjeluju u procesu komunikacije i interakcije s ljudima drugih kultura;³⁵ da prihvate ulogu aktivnih građana u procesu određivanja svoje budućnosti;³⁶ da uvažavaju europske vrijednosti i razviju svijest o vrijednosti života i rada u multikulturalnoj Europi; da uvažavaju zajedničko europsko kulturalno naslijeđe kao i odgovornosti koju imaju kao Europljani;³⁷ da očuvaju vlastiti nacionalni identitet, ali i poštuju i prihvaćaju druge nacionalne identitete;³⁸ da prihvaćaju europske vrijednosti koje vode suživotu za mir, solidarnosti, jednakosti, toleranciji te poštivanju ljudskih prava.³⁹

Slijedi li RH obrazovno-političke preporuke Europske unije kada je u pitanju ED u obrazovanju može se uočiti analizom nekoliko ključnih obrazovnih dokumenata i zakona. *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama* iz 2008. među ciljevima odgoja i obrazovanja u RH ističe da treba odgajati i obrazovati učenike u skladu s općim kulturnim i civilizacijskim vrijednostima, ljudskim pravima i pravima djece, osposobiti ih za življenje u multikulturalnom svijetu, za poštivanje različitosti i toleranciju te za aktivno i odgovorno sudjelovanje u demokratskom razvoju društva.⁴⁰ U *Nacionalnom okvirnom kurikulumu za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko*

³³ Usp. Shennan, *Teaching about Europe...*, 27; B. JANSSEN, The European Dimension in the Education System, u: O. BOMBARDELLI (ur.), *Die Europäische Dimension im Schulbuch für politische Bildung und Geschichte*, Trient, Universität von Trient, 1993, 15-18.

³⁴ Usp. D. B. P. KALLEN, *Secondary Education in Europe: Problems and Prospects*, Strasbourg, Council of Europe, 1997, 12; Savvides, *The European Dimension in...*, 146; Shennan, *Teaching about Europe...*, 36.

³⁵ Usp. Shennan, *Teaching about Europe...*, 215.

³⁶ Usp. Toprakçi, *European Union, European Dimension in...*, 4; Shennan, *Teaching about Europe...*, 36.

³⁷ Usp. Luisoni, *What Secondary Education...*, 111; Shennan, *Teaching about Europe...*, 37.

³⁸ Usp. Fountopoulou, *Ulysses...*, 74.

³⁹ Usp. M. STOBART, Towards a basic concept of historical literacy, u: S. JELEFF (ur.), *History and Its Interpretation*, Strasbourg, Council of Europe, 1997, 64-71; Ryba, *Unity in Diversity...*, 33.

⁴⁰ Usp. NARODNE NOVINE, *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (87/2008), https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_07_87_2789.html (20.11.2024).

obrazovanje (NOK),⁴¹ iz 2011. godine, kao jedno od temeljnih načela koje čini uporište izradbi i primjeni nacionalnoga kurikuluma navodi se eksplicitno i pojam europska dimenzija obrazovanja koja se određuje kao osposobljavanje za suživot u europskom kontekstu, međutim dalje se od toga ne objašnjava, niti razrađuje.⁴² Isto načelo preuzima *Okvir nacionalnoga kurikuluma* iz 2017. koji je krovni dokument na temelju kojeg je organiziran odgojno-obrazovni sustav RH i koji je poslužio kao temelj sastavljanju svih ostalih kurikularnih dokumenata, pa tako i *Kurikuluma nastavnog predmeta Povijest za osnovne škole i gimnazije*.⁴³ Iz svega navedenog može se zaključiti da temeljni obrazovni dokumenti načelno prepoznaju i uvažavaju važnost ED u obrazovanju, ali jasno ne ističu njezine ciljeve niti načine implementiranja i ostvarivanja tih ciljeva u okviru odgojno-obrazovnog procesa.

4. Europska dimenzija u Kurikulumu nastavnoga predmeta *Povijest za osnovne škole i gimnazije*

Implementacija ED u obrazovanje je, u početku, polazila od ideje o uvodeњу posebnog nastavnog predmeta, međutim, s vremenom je ta ideja prerasla u potrebu integriranja ciljeva ED u kurikulume različitih predmeta.⁴⁴ U tom se pogledu isticalo da bi ciljevi ED u obrazovanju trebali biti sastavni dio kurikuluma nastavnih predmeta poput geografije, povijesti, građanskog obrazovanja, kao i nastavnih predmeta koji uključuju elemente ekonomije i prava.⁴⁵

Nerijetko se upravo nastavni predmet Povijest ističe kao jedan od važnih kada je u pitanju promoviranje ED u obrazovanju.⁴⁶ Da bi se ustanovilo koliko

⁴¹ Usp. MINISTARSTVO ZNANOSTI, OBRAZOVANJA I ŠPORTA, *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*, Zagreb, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2011, http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf (21.11.2024).

⁴² Usp. isto, 26.

⁴³ Usp. MINISTARSTVO ZNANOSTI I OBRAZOVANJA, *Okvir nacionalnog kurikuluma*, 2017, <https://mzom.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Obrazovanje/NacionalniKurikulum/NacionalniKurikulumi//Okvir%20nacionalnoga%20kurikuluma.pdf> (30.11.2024).

⁴⁴ Usp. F. PINGEL, *New Structures for a Medium in the State of Change*, u: M. HORSLEY (ur.), *The Future of Textbooks?*, Sydney, University of Sydney, 2006, 24-34.

⁴⁵ Usp. COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION, *Resolution of the Council and the Ministers of Education meeting within the Council on the European dimension in Education of 24 May 1988* (24.05.1988), [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:41988X0706\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:41988X0706(01)) (12.09.2024); Pingel, *New Structures for...*, 25.

⁴⁶ Usp. F. PINGEL, *The European community: social segregation, national traditions and economic integration; the presentation of Europe in school textbooks*, u: I. BARR, H. HOOGHOFF (ur.), *Report on the Third International Dillingen Symposium »The European Dimension in Education«*, Enschede, National Institute for Curriculum Development, 1991, 27-36; J. LEEUW-ROORD, *Europe in the Learning and Teaching of History*, u: J. LEEUW-ROORD (ur.), *History for today and tomorrow. What does Europe mean for school history?*, Hamburg, Körber Stiftung, 2001, 10-34.

i na koje načine se ciljevi ED u obrazovanju ostvaruju u okviru nastavnoga predmeta Povijest u RH, na temelju kvalitativne i kvantitativne metode analize sadržaja, a imajući u vidu izdvojene komponente triju područja poučavanja i učenja ED – *Učenje o Europi*, *Učenje za život u Europi* i *Učenje od Europe*⁴⁷ – analizirat će se ishodi učenja propisani *Kurikulumom nastavnog predmeta Povijest za osnovne škole i gimnazije*. Za analizu je odabran navedeni kurikulum jer je to temeljni dokument za planiranje nastave povijesti u osnovnim i srednjim školama (gimnazijama),⁴⁸ kao i primarno polazište pisanju udžbenika povijesti te pripremanju nastavnih sati. Kod nas nema znanstvenih radova koji su se bavili analizom ostvarenja ciljeva ED u nastavi povijesti, ali su zato takve analize provedene na primjerima kurikuluma drugih europskih zemalja poput Austrije, Njemačke, Češke, Engleske.⁴⁹

Budući da se nerijetko ističe da je, između ostalog, svrha poučavanja i učenja povijesti kreiranje tolerantnijih i demokratičnijih društva,⁵⁰ uklanjanje predrasuda, naglašavanje međusobnog društvenog i kulturnog utjecaja među europskim državama i ukazivanje na ideje povijesnog razvoja Europe,⁵¹ ne čudi da je i Vijeće Europe uočilo veliko značenje nastavnoga predmeta Povijest kada

⁴⁷ Usp. Shennan, *Teaching about Europe...*, 27; B. JANSSEN, The European Dimension in the Education System, u: O. BOMBARDELLI (ur.), *Die Europäische Dimension im Schulbuch für politische Bildung und Geschichte*, Trient, Universität von Trient, 1993, 15-18.

⁴⁸ Uz osnovne škole i gimnazije povijest se predaje i u strukovnim školama. Međutim, u strukovnim se školama povijest poučava prema *Okvirnom nastavnom programu općeobrazovnih predmeta* iz 1997. Tim se nastavnim programom prikazuju kronološki poredane povijesne teme i to najviše iz nacionalne povijesti, uz to su te teme nepovezane s temama koje uključuju europsku i/ili svjetsku povijest, pa je gotovo nemoguće uočiti elemente koji upućuju na stjecanje znanja o – primjerice – zajedničkom povijesnom i kulturnom nalijeđu Europe. Pored toga, u Programu nema raspisanih ishoda učenja prema kojima bi se moglo uočiti što se to očekuje da učenik zna, odnosno koje stavove i vrijednosti treba njegovati.

⁴⁹ E. ANKLAM, S. GRINDEL, Europa im Bild – Bilder von Europa: Europarepräsentationen in deutschen, französischen und polnischen Geschichtsschulbüchern in historischer Perspektive, u: E. MATTHES, C. HEINZE (ur.), *Das Bild im Schulbuch (Beiträge zur historischen und systematischen Schulbuchforschung)*, Bad Heilbrunn, Klinkhardt, 2010, 93-108; N. SAVVIDES, A Comparative Study of the European Dimension in the Curriculum of English and Irish Compulsory Schooling, 2002, <https://iredu.u-bourgogne.fr/wp-content/uploads/2010/03/sem021202.pdf> (20.10.2024); H. NOORDINK, The European dimension and the social subjects; handout for authors and publishers for the analysis of their learning materials, u: I. BARR i H. HOOGHOFF (ur.), *Report on the Third International Dillingen Symposium »The European Dimension in Education«*, Enschede, National Institute for Curriculum Development, 1992, 64-69.

⁵⁰ C. GALLAGHER, *History Teaching and the Promotion of Democratic Values and Tolerance*, Strasbourg, Council of Europe, 1996, 16.

⁵¹ COUNCIL FOR CULTURAL COOPERATION, Mutual understanding and the teaching of European history: challenges, problems and approaches, CC-ED/HIST (95) 16, 1996, 7, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680494437> (25.10.2024).

je u pitanju poticanje razumijevanja i uspostava sigurnosti među europskim državama.⁵²

Tako se, primjerice, u dokumentu Vijeća Europe, pod nazivom *Preporuka o nastavi povijesti u Europi 21. stoljeća* iz 2001. naglašava važnost ED u nastavi povijesti te se ističe da proces poučavanja i učenja povijesti treba ići u smjeru dokazivanja postojanja trajnih povijesnih odnosa između lokalne, regionalne, nacionalne i europske razine; poticanja poučavanja o povijesnim razdobljima u kojima se ED najjasnije očitovala, posebice o povijesnim ili kulturnim događajima i trendovima koji promiču europsku svijest; razvijanja zanimanja učenika za povijest drugih europskih zemalja; uvođenja povijesnih sadržaja koji se odnose na procese izgradnje Europe;⁵³ razvijanja svijesti o europskim vrijednostima koje vode suživotu za mir, razvijanju empatije, te solidarnost, jednakost, toleranciju i poštivanju ljudskih prava.⁵⁴

Polazeći od definicije prema kojoj je ED u obrazovanju i skup aktivnosti kojima je cilj omogućiti učenicima stjecanje šireg pogleda na ono što Europa jest,⁵⁵ analizirat ćemo ishode učenja, točnije razradu ishoda učenja propisanih *Kurikulumom nastavnog predmeta Povijest za osnovne škole i gimnazije* da bi se utvrdilo uključuju li propisani ishodi učenja i ED u obrazovanju. Ishodi učenja su odabrani jer definiraju ono što će učenik moći nakon procesa učenja i temelj su za planiranje procesa poučavanja i učenja. Kao kriteriji analize koristit će se već spomenuta područja učenja i poučavanja ED – Učenje o Europi, Učenje za život u Europi i Učenje od Europe.⁵⁶

Zbog preciznijeg određenja ishoda učenja na temelju znanstvene literature te s obzirom na sadržaje nastave povijesti, za potrebe analize izdvojene su kategorije koje objedinjuju ciljeve ED u obrazovanju i odnose se na područje Učenje o Europi (znanja) i Učenje za život u Europi (vještine): (1) Učenje o europskoj kulturnoj baštini (razumijevanje temeljnih razlika i sličnosti kulture); (2) Poznavanje političkih i ekonomskih i društvenih trendova i njihovih mogućih implikacija na europsko društvo; (3) Razumijevanje strukture institucija EU i njihovih funkcija.⁵⁷

⁵² B. T. PECK, *Teaching and Educating for a New: Europe a Challenge for the Countries of the European Union*, New York, Nova Science Publishers, 1997, 91.

⁵³ COUNCIL OF EUROPE, *Recommendation on history teaching in twenty-first-century Europe* (Rec 2001, 15), 2001, Strasbourg, [http://www.coe.int/t/dg4/education/remembrance/Source/official_texts/Rec\(2001\)15_en.pdf](http://www.coe.int/t/dg4/education/remembrance/Source/official_texts/Rec(2001)15_en.pdf) (30.11.2024).

⁵⁴ Usp. Savvides, *The European Dimension in...*, 146; Ryba, *Unity in Diversity...*, 33; Shennan, *Teaching about Europe...*, 36.

⁵⁵ Usp. A. LOW-BEER, *The Council of Europe and School History*, Strasbourg, Council of Europe, 1997, 57.

⁵⁶ Usp. B. JANSSEN, *The European Dimension in the Education System*, u: O. BOMBARDELLI (ur.), *Die Europäische Dimension im Schulbuch für politische Bildung und Geschichte*, Trient, Universität von Trient, 1993, 15-18; Shennan, *Teaching about Europe...*, 27.

⁵⁷ Usp.; J. LEDIĆ, I. MIOČIĆ, M. TURK, *Europska dimenzija u obrazovanju: pristupi i izazovi*, Rijeka, Filozofski fakultet u Rijeci, 2016, 30; M. THOLEY, H. NOORDINK, *The European Dimension in the subjects History and Geography*, u: I. BARR, H. HOOGHOFF (ur.), *Report*

Pri analizi ishoda učenja s obzirom na afektivno područje (Učenje od Europe) u obzir su uzete europske vrijednosti koje se najčešće ističu kada je u pitanju ED u obrazovanju – poštovanje ljudskog dostojanstva, interkulturalnost i pluralizam, sloboda, solidarnost, demokracija, jednakost, vladavina prava i poštovanje ljudskih prava.⁵⁸

S obzirom na postavljene kategorije od ukupnog broja razrađenih ishoda učenja propisanih za osnovnu školu (66 ishoda) utvrđeno je da se svi propisani ishodi odnose na poticanje *Učenja o Europi* i *Učenja za život u Europi*, pri čemu je zamjetno izostavljanje ishoda učenja koji se odnose na *Učenje od Europe*. S obzirom na izdvojene kategorije područja *Učenje o Europi* i *Učenja za Europu*, najveći postotak ishoda učenja usmjeren je na poticanje poznavanja političkih, ekonomskih i društvenih trendova te njihovih implikacija na europsko društvo (54,54 %), svega 24,24 % odnosi se na učenje o europskoj kulturnoj baštini, dok niti jedan ishod nije postavljen i razrađen tako da vodi razumijevanju institucija EU i njihovih funkcija. Vrlo je slična situacija i u propisanim ishodima učenja za gimnazije, s tim da čak 71,42 % njih vodi učenju političkih, ekonomskih i društvenih trendova te njihovih implikacija na europsko društvo, svega 15,71 % ishoda učenja usmjereno je stjecanju spoznaja o europskoj kulturnoj baštini, dok se u gimnaziji samo jedan ishod posvetio razumijevanju strukture institucija EU i njihovih funkcija. S druge strane, kao i kod ishoda učenja propisanih za osnovnu školu, i u gimnaziji je zamjetno zanemarivanje područja koje se odnosi na *Učenje od Europe*.

Unatoč uočenim nedostacima kada je u pitanju poticanje razvijanja afektivnog područja ED (*Učenje od Europe*) u *Kurikulumu nastavnog predmeta Povijest za osnovne škole i gimnazije*, važno je istaknuti da je u završnim razredima učenja povijesti vrijednosna komponenta koja se veže uz *Učenje od Europe* može barem djelomično iščitati iz dijela preporučenih sadržaja *Kurikuluma* koji se odnose na Holokaust, posljedice ratova, pokrete za ljudska i građanska prava. U tom se pogledu, primjerice, preporuča obrada tema poput: *Društvena previranja, pokreti za ljudska, građanska i radnička prava u drugoj polovici 20. stoljeća*.⁵⁹

---

on the Third International Dillingen Symposium »The European Dimension in Education«, Enschede, National Institute for Curriculum Development, 1992, 49-60; Shennan, *Teaching about Europe...*, 36.

⁵⁸ Usp. VIJEĆE EUROPSKE UNIJE, Preporuka Vijeća od 22. svibnja 2018. o promicanju zajedničkih vrijednosti, uključivog obrazovanja i europske dimenzije poučavanja, *Službeni list Europske unije*, 2018, C 195/1, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0607\(01\) \(12.12.2024.\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0607(01) (12.12.2024.)); Ledić, Miočić, Turk, *Europska dimenzija u obrazovanju...*, 30; Shennan, *Teaching about Europe...*, 37.

⁵⁹ MINISTARSTVO ZNANOSTI I OBRAZOVANJA, *Kurikulum nastavnog predmeta Povijest za osnovne škole i gimnazije*, 2019, 29, 88, [https://mzom.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/nacionalni-kurikulum/predmetni-kurikulumi/povijest/753 \(02.12.2024.\)](https://mzom.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/nacionalni-kurikulum/predmetni-kurikulumi/povijest/753 (02.12.2024.)).

Kategorije područja ED u obrazovanju – <i>Učenje o Europi, Učenje za život u Europi i Učenje od Europe u nastavi povijesti</i>	Osnovna škola	Opća gimnazija
	Ukupan broj ishoda učenja	
	66	70
Učenje o europskoj kulturnoj baštini (razumijevanje temeljnih razlika i sličnosti kulture)	24,24 %	15,71 %
Poznavanje političkih i ekonomskih i društvenih trendova i njihovih mogućih implikacija na europsko društvo	54,54 %	71,42 %
Razumijevanje strukture institucija EU i njihovih funkcija ⁶⁰	0	1,42 %
Poštovanje ljudskog dostojanstva, interkulturalnost i pluralizam, sloboda, solidarnost, demokracija, jednakost, vladavina prava i poštovanje ljudskih prava ⁶¹	0	0

Provedena analiza *Kurikuluma nastavnog predmeta Povijest za osnovne škole i gimnazije* pokazala je da se u RH povijest poučava tako da učenici mogu steći uvid u kulturna, društvena, ekonomska i politička načela koja nisu ograničena samo na državu i/ili naciju, već nadilaze nacionalni kontekst. Tako je 78,87 % ishoda učenja za osnovnu školu i 88,55 % ishoda učenja za gimnazije postavljeno tako da potiču učenike na razumijevanje događaja, pojava i procesa u širem europskom kontekstu. Ipak, s obzirom na neujednačeno zastupljene pojedine kategorije analize, nedostatak ishoda učenja kojima se potiče usvajanje temeljnih europskih vrijednosti te s obzirom na činjenicu da se svrha i ciljevi ED ne spominju niti u jednom dijelu *Kurikuluma* kao važan segment učenja i poučavanja povijesti – može se postaviti pitanje jesu li ishodi učenja uistinu formulirani imajući u vidu ciljeve ED u obrazovanju ili se samo vodilo računa o povijesnim sadržajima koji tradicionalno isprepliću teme iz nacionalne, europske i svjetske povijesti, što je rezultiralo većim postotkom ishoda učenja koji se mogu vezati uz područje *Učenje o Europi* i *Učenje za život u Europi*. Odgovor na ovo pitanje svakako zahtijeva dodatno istraživanje koje bi uključilo nastavnike povijesti budući da je njima prepušten način interpretiranja i ostvarenja propisanih ishoda učenja.

S druge strane, provedena analiza ishoda učenja *Kurikuluma nastavnog predmeta Povijest za osnovne škole i gimnazije* potvrdilo je izvješće Europske komisije, gdje je jasno istaknuta neprecizna posvećenost ciljevima ED u RH te je naglašena potreba revizije obrazovnih dokumenta osnaživanjem ostvarenja

⁶⁰ Usp. Ledić, Miočić, Turk, *Europska dimenzija u obrazovanju...*, 30; Shennan, *Teaching about Europe...*, 36; M. THOLEY, On the importance of textbook analysis in educational innovation, u: I. BARR, H. HOOGHOFF (ur.), *Report on the Third International Dillingen Symposium »The European Dimension in Education«*, Enschede, National Institute for Curriculum Development, 1992, 37-48.

⁶¹ Ledić, Miočić, Turk, *Europska dimenzija u obrazovanju...*, 30; Shennan, *Teaching about Europe...*, 37.

ED u obrazovanju.⁶² Opće preporuke Europske komisije za sastavljanje kurikula, između ostalog, ističu da se kurikulima trebaju jasno razlikovati *Učenje o EU* (zakon, povelje o građanskim pravima, institucije, propisi) i *Učenje za EU* i *Učenje od EU* te izraditi jasne smjernice kojima bi se razradili načini ostvarivanja ED u obrazovanju.⁶³ Sve navedeno je – što je i ustanovljeno pregledom temeljnih obrazovnih dokumenata – zapravo stari izazov obrazovnog sustava RH za koji još nije ponuđen adekvatan odgovor.

Zaključak

Europsko društvo se već desetljećima trudi djelovati u suzbijanju socijalnih, ekonomskih i kulturnih nejednakosti, promoviranju multikulturalizma i interkulturalizma te poticati društveno djelovanje i međusobno uvažavanje na temelju zajedničkih europskih vrijednosti poput solidarnosti, poštivanja ljudskih prava, tolerancije, pluralizma i jednakosti.

Iako obrazovanje nije bilo među primarnim područjima u procesu europske integracije, brzo je prepoznato kao jedan od ključnih preduvjeta uspješnog ujedinjenja Europe. Razvijanjem ideje ED imalo se za cilj različitim poticajnim preporukama i mjerama putem obrazovnog sustava, djeci i mladima približiti važnost razumijevanja vrijednosti europske civilizacije, pripremiti djecu i mlade za život u demokratskoj, multikulturalnoj i višejezičnoj Europi isticanjem nužnosti rada na društvenom i kulturnom približavanju europskih nacija i država te potaknuti razumijevanje i prihvaćanje onoga što nosi život i rad u takvoj zajednici.⁶⁴

Škole kao odgojno-obrazovne institucije imaju veliku odgovornost u poduzimanju osnovnih koraka za ostvarenje ciljeva ED u obrazovanju, odnosno u formiranju mladih kao informiranih, aktivnih i odgovornih građana Europe, spremnih na razumijevanje procesa europske integracije te njegovanje vrijednosti međusobnog uvažavanja i tolerancije.⁶⁵ Važnu ulogu u tom procesu ima povijest kao nastavni predmet budući da povijesni sadržaji – između ostalog – otkrivaju kulturne i povijesne korijene europske civilizacije, ideje ujedinjenja i sukoba pojedinih europskih naroda, kao i vrijednosti na kojima se temelji ujedinjena Europa. Analiza *Kurikuluma nastavnoga predmeta Povijest za osnovne*

⁶² EUROPSKA KOMISIJA, *Learning about the EU: European topics and school curricula across EU Member States. Framework Service Contract to Provide Expertise and Support for European Cooperation in Education, Training, Youth and Sport (EAC/07/2015)*, 2021, 51, <https://education.ec.europa.eu/sites/default/files/document-library-docs/learning-eu-topics-school-curricula-report.pdf> (01.12.2024).

⁶³ Usp. isto, 131.

⁶⁴ Usp. Shennan, *Teaching about Europe...*, 215.

⁶⁵ Usp. J. UTECHT, *Europe in the Classroom*, u: R. BIERMAN (ur.), *Europe at Schools in Germany*, Bonn, ZEI – Zentrum für Europäische Integrationsforschung, 2003, 9-17.

škole i gimnazije pokazala je da ciljevi ED u obrazovanju nisu nepoznanica u našem obrazovnom sustavu. Međutim, na temelju analize se zaključuje da ostvarenje ishoda učenja koji se potencijalno vežu uz ED uvelike ovisi o znanjima i vještinama nastavnika, budući da ne postoje jasni koncepti i smjernice kako integrirati ciljeve ED u kurikule, u školske udžbenike i – na koncu – kako ih ostvarivati u nastavi.

Drugim riječima, unatoč deklarativnom zastupanju važnosti ideje ED u obrazovanju, u temeljnim obrazovnim dokumentima RH nisu jasni koncepti i pristupi kojima se mlade potiče na razmišljanja, osjećanja i djelovanja oko važnosti izgradnje i njegovanja zajedničkog europskog kulturnog naslijeđa, prihvaćanja zajedničke odgovornosti za Europu⁶⁶ kao i na razumijevanje problema europskog društva, odnosno trendova promjena koje trenutno utječu na europsko društvo i utjecat će na njegovu budućnost.⁶⁷

Temeljni preduvjeti ostvarivanju ciljeva ED u obrazovanju su nužnost prepoznavanja njezine važnosti na praktičnoj razini od strane obrazovne politike, a onda i rad na izradi adekvatnih načina implementiranja i ostvarivanja tih ciljeva uvažavajući već razrađene modele osmišljene od strane europskih tijela koja se bave obrazovnim pitanjima te provođenjem stručnih i metodičkih edukacija nastavnika.⁶⁸ Važnost poznavanja i ostvarivanja ciljeva ED u području obrazovanja postajat će sve veća posebice imaju li se u vidu migracijski procesi s kojima smo suočeni, a koji imaju neke pozitivne, ali i negativne trendove, posebice s obzirom na društvo i kulturu na razini države, ali i Europe kojoj pripadamo.

⁶⁶ Usp. Kallen, *Secondary Education in Europe...*, 12.

⁶⁷ Usp. Shennan, *Teaching about Europe...*, 21.

⁶⁸ Usp. Europska komisija, *Learning about the EU...*, 131.

Rona Bušljeta Kardum*

Teaching and Learning Based on the European Dimension: An Analysis of Learning Outcomes in the History Curriculum for Primary and Secondary Schools

Summary

Education is a cornerstone of societal development. Unsurprisingly, the European Union has recognized education as a catalyst for social, cultural, political, and economic transformation by promoting the concept of a European dimension in education. Since the 1990s, the European Union has actively engaged with this concept. Generally, the European dimension in education aims to foster an understanding of the environment in which children and young people live and learn. Its central objectives are cultivating a European identity and a sense of belonging to Europe by encouraging acquiring knowledge, skills, and values essential for life and work in a European society.

Given the multifaceted nature of the European dimension in education, this paper seeks to trace its origins and development through the activities of European institutions. It will define the purposes and objectives of the European dimension in education and highlight the significance of achieving these goals within the educational process.

History, as a school subject, is often recognized as particularly relevant for realizing the goals of the European dimension in education. Accordingly, this study will use qualitative and quantitative content analysis methods to assess the extent and the ways of promoting the European dimension in history education. The focus will be on the learning outcomes specified in the History Curriculum for primary and secondary schools.

Key words: European dimension, curriculum, teaching, education, history.

(na engl. prev. Rona Bušljeta Kardum)

---

* Rona Bušljeta Kardum, PhD, Assoc. Prof., University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies; Address: Borongajska cesta 83d, HR-10000 Zagreb, Croatia; E-mail: rbusljeta@fhs.unizg.hr.